

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:30.03.2022 ✓Accepted/Kabul:11.04.2022

DOI:10.30794/pausbed.1095711

Research Article/Araştırma Makalesi

Bekcan, U. (2022). "Bir Yöntemi Hatırlamak: Tarihsel-Politik Konulara Diyalektik Bakış", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2022 Sayı 51: Özel sayı 1, Denizli, ss. Ö231-Ö237.

BİR YÖNTEMİ HATIRLAMAK: TARİHSEL-POLİTİK KONULARA DİYALEKTİK BAKIŞ

Umut BEKCAN*

Öz

Bilimsel araştırmada yöntem, amaca uygun bir araştırma planıdır, bir kavrayıştır, algılamadır. Yöntem, bilimin temelidir. Diyalektik yöntem kullanılarak yapılan bilimsel araştırma, toplumsal gerçeğin veya insan olgularının gerçek özünü bulmayı amaçlar. Bu çalışma, ulusal veya uluslararası tarihsel-politik konuların diyalektik bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini iddia etmektedir. Çalışmada öncelikle yöntemin ne olduğu üzerinde durulmuş, ardından diyalektik yöntem, yöntemin uygulanışı ve araştırmacının konumundan söz edilmiştir. Son olarak, örnek olaylarla diyalektik yöntemle konuların nasıl incelenmesi gerektiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Bilimsel Araştırma, Diyalektik Yöntem, Tarih, Siyaset..*

REMEMBERING A METHOD: A DIALECTICAL VIEW OF HISTORICAL-POLITICAL ISSUES

Abstract

The method in scientific research is a purposeful research plan, an understanding, a perception. Method is the foundation of science. Scientific research using the dialectical method aims to find the true essence of social truth or human phenomena. This study claims that national or international historical-political issues should be handled from a dialectical perspective. In the study, first, it was focused on what the method is, then the dialectical method, its application and the position of the researcher were mentioned. Finally, it was revealed how the subjects should be examined with the dialectical method with case studies.

Keywords: *Scientific Research, Dialectical Method, History, Politics.*

*Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, DENİZLİ.
e-posta:ubekcan@pau.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-6016-5021>)

Giriş

Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılacak birden fazla yöntem vardır. Araştırmacı bunlardan birini tercih eder. Yöntem tercihinin çeşitli sebepleri olabilir. Araştırmacının dünyaya bakışı, bilimsel araştırma konusunda aldığı eğitim, akademik çevrelerde hakim olan veya dışlanan yöntem, ilgili yayıncının veya derginin benimsediği yöntem veya bakış açısı, ilk akla gelen sebepler olarak sayılabilir. Tabii, burada asıl mesele makalenin yayını değil bilime katkı olsa da araştırmacı makalesini yayımlatabilmek için belli yöntemleri kullanmak veya dışlamak durumunda kalabilir. Açıkçası bu, akademinin genel bir sorunudur, bu çalışmanın tartışacağı bir sorun değildir. Ama bu çalışmanın ortaya koyacağı yöntem, bahsi geçen sebeplerden ötürü görece az tercih edilen bir yöntemdir. Çalışmanın ilgi alanına giren tarihsel-politik konulara siyaset biliminin ve/veya uluslararası ilişkiler disiplininin ürettiği yaklaşımlar ve teoriler penceresinden bakmak, kaliteli bir bilimsel araştırmanın/ yayının neredeyse olmazsa olmaz koşulu haline gelmiştir. Olayları tarihsel perspektiften inceleyen çalışmalar ise, teori/yaklaşım eksikliğinden dolayı eleştirilmekte, alana katkı yapmadıkları hatta akademik/bilimsel dahi olmadıkları yönünde değerlendirmelere maruz kalabilmektedir. Bu çalışma, bu duruma karşı çıkmaktadır ve ulusal/uluslararası tarihsel-politik konuların diyalektik bir bakış açısıyla ele alınması gerektiği görüşüne sahiptir.

Cem Eroğul 1966'da yayımlanan "Diyalektiğe Giriş" adlı makalesinde diyalektik yöntemin Türkiye'de meçhul olduğunu söylemektedir.¹ Açıkçası günümüzde de durum pek farklı değildir. Unutulan veya hasıraltı edilmeye çalışılan bu yöntemi hatırlamak araştırmacıların bilgisine ve dikkatine sunmak toplumsal ve bilimsel gelişme açısından çok büyük önem arz etmektedir. Bununla birlikte, diyalektik düşüncenin ortaya çıkışı ve gelişimini içeren felsefi tartışmalar bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Bu bağlamda çalışma, bir bilimsel araştırma yöntemi olarak diyalektik yöntemi tanıtmayı amaçlamaktadır. Çalışmada öncelikle yöntemin ne olduğu üzerinde durulmuş, ardından diyalektik yöntem, yöntemin uygulanışı ve araştırmacının konumundan söz edilmiştir. Son olarak, örnek olaylarla diyalektik yöntemle konuların nasıl incelenmesi gerektiği ortaya konmuştur.

BİLİMSEL ARAŞTIRMADA YÖNTEM: BİR DÜŞÜNCE BİÇİMİ

Bilimsel araştırmada yöntem, amaca uygun bir araştırma planıdır, bir kavrayıştır, algılamadır. Araştırma konusunu anlaşılır kılmakla yükümlüdür (Ergun, 1995: 49; Hamzaoğlu, 2012: 45). Yöntem, bilimin temelidir. Bilimsel araştırma, toplumsal gerçeğin veya insan olgularının gerçek özünü bulmayı amaçlar. Toplumsal gerçeğin bir olgusunu araştırırken konuyu yalnız yüzeyde görüp anlamaya çalışmak bir felsefi inancın sonucudur. Aynı tür olguyu, ekonomik, sosyal, siyasal ve düşüncel yaşayış bütününden itibaren anlamaya çalışmak ise bir başka felsefi inancın sonucudur. Yöntemin özü felsefi inançtır. Örneğin felsefede tümdengelim inancına bağlı diyalektik yöntemin özü bütünlük kavramıdır. Felsefi tümevarım inancına bağlı deneysel yöntemin özü ise gözlemdir (Ergun, 1993: 15-16).

Bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki, araştırma yöntemi ve araştırma tekniği birbirinden farklıdır ama sık sık araştırma tekniğine yöntem denilerek hata yapılmaktadır (Hamzaoğlu, 2012: 45). Örneğin; istatistik, anket, mülakat, gözlem, grafik, monografi, örnekleme bir yöntem değil tekniktir. Yöntem, araştırma sorusuna cevap verebilmek için araştırma tekniklerine ihtiyaç duyar. Soyut bir tutum olan yöntem araştırma teknikleri ile somut hale gelir (Ergun, 1995: 50-51; Ergun, 1993: 17). Yöntem ile ilgili şu örnekler verilebilir. Bilimsel araştırmada olguları gözlemlenmekle yetinen, gerçeği öğelere ayıran, kesen fakat hareketi ve bütünü dikkate almayan çözümlenmeler yapan ampirizm, olguların var olduğunu açıklayan ama neden değiştiklerini açıklamayan işlevselcilik birer yöntemdir (Ergun, 1995: 52). Her bilimsel çalışma mantığa başvurur. Mantık, akıl yürütmedir, kanıtlama ve kanıt tartma bilgisidir. Düşünce veya ifade, mantığa aykırıysa yani yanlıysa doğru aranır (Ergun, 1993: 19-20).

19. yüzyılda yükselen kapitalist üretim biçimi ve burjuvazi; akıl ve bilime büyük önem verdi. Görece düşünsel özgürlüğün, büyük değişimlerin, devrimlerin yaşandığı dönemde toplumsal konularda diyalektik bakış da kendine bir yer edindi. Ama 1970'lerde kapitalizmin krizine çare olarak ABD öncülüğünde başlatılan neoliberal restorasyon

1 Cem Eroğul, 1990'lı yıllarda Mülkiye'de verdiği bir lisans dersinde, bu makalenin Türkiye'de yayımlanmış diyalektiği tanıtan ilk çalışma olduğunu söylemiştir (bu bilgi, kendisinden ders alan öğrencisi Dr. Rezzan AYHAN TÜRK BAY'dan alınmıştır). Eroğul, makalesinde diyalektiğin Türkiye'de bilinmemesi ile ilgili şu yorumu yapmıştır: "Sanki yüz yıldır düşünce tarihine bu kavram girmemiş, sanki bu yöntemin ışığında sayısız buluşlar yapılmamış, sanki bu yol göstericinin peşinden giderek milyonlarca insan devrim yoluyla dünyanın çehresini değiştirmeye koyulmuşlardır." Eroğul, bu yöntemin sınıfsal bir bakış açısı ve tercihle bilinçli olarak meçhul bırakıldığını iddia etmiştir. Ona göre, diyalektik yöntem bir bilinçlenme yöntemidir (Eroğul, 1966: 284).

toplumu ilgilendiren her alanda kapsamlı dönüşüme neden oldu. Neoliberalizmin tasfiye ettiği bütünsel modeller, yerlerini parçalara ayrılmış pratik ve kavramlara bıraktı. Bu sürecin sosyal bilimlerdeki yansıması olarak postmodernizm her türlü bütünsel teoriyi ve gerçekliği reddederek tüm bilginin kurgulanmış olduğunu iddia etti. Akli yadsıyan, nesnel gerçekliği kabul etmeyen, bireyi edilgen bir konuma sokan postmodernizm, mekan-zaman ve toplumsal süreçleri de yok saymaktan imtina etmedi (Altuntaş, 2015: 40-41). Bu noktada elzem olan sosyal bilimlerin içinde bulunduğu bu durumdan kurtulmasıdır ve bu, sosyal bilimlerin yeniden diyalektik yöntemle buluşturulmasıyla mümkün olabilir.

DIYALEKTİK YÖNTEM: BÜTÜNSELLİK VE HAREKET

Diyalektik yöntem,² yaşam boyu görülebilecek bütün değişim ve etkileşimleri açığa çıkarmayı amaçlayan bir düşünce şeklidir (Ollman, 2015: 30). Buna göre, bir olayı/konuyu/sorunu çevresindeki olayların, gelişmelerin dışında ele almak mümkün değildir. Zira bir olgu; çevresindeki olaylarla bağlantılı olduğu, kendisini çevreleyen olaylar tarafından koşullandırıldığı düşünülürse anlaşılabilir. Olgu, çevresindeki bağlantılardan, gelişmelerden ayrı tutulursa diyalektik yöntemin temel yasası ihlal edilmiş olur. Diyalektik bakmak, olaylara temsil ettikleri bütünsellik ile beraber hareket halinde bakmak demektir. Hareket, karşıtların savaşımıdır. Karşıtlardan biri olmadan öteki de olmaz. Her hareket, değişiklik veya biçim değiştirme, karşıtların savaşımından kaynaklanır (Politzer, 1996: s. 48-49; Hilav, 1985: 130).

Herhangi bir şeyi anlamak, o şeyin nasıl ortaya çıktığı, geliştiği ve parçası olduğu sistem veya bağlam içerisinde nerede konumlandığı hakkında bir şeyler bilmekle mümkün olur. Bunun için, bir şeyi anlamaya çalışırken doğrudan onun tarihine ve içinde bulunduğu sistemi anlamaya yönelmek doğru olur. (Ollman, 2015: 31-32). Toplumsal gerçeğin temel ögesi tarihtir. Gerçeğin ögeleri, yalnız bugünkü zamanda görünen ögeler değildir. Kaldı ki, bugüne ilişkin bilgiler de tarihseldir. Bugün, onlarca yılın birikmiş bilgisine başvurmadan bir bilgisayar üretmek nasıl mümkün değilse (Faulkner, 2014: 17), güncel bir olayı da geçmişin birikmiş bilgisine başvurmadan anlamak mümkün değildir. Dolayısıyla toplumsal gerçeğin ögeleri, bu ögelerin geçmişlerini de içeren bütünlükleri içinde değerlendirilmelidir. Gözlenebilen toplumsal olaylar, artık gözlenemeyen ögeleriyle birlikte bir bütün oluştururlar. Tarihin nesnel olarak incelenmesi, artık gözlenemeyen geçmiş verilere dayanılarak düşünülmesi zorunludur. Gözlem ve deney yöntemlerini aşmak gerekir. Toplumsal gerçek aynı zamanda tarihsel gerçektir (Ergun, 1993: 24-25). Diyalektik yöntemle göre, bilim insanı/araştırmacı fotoğrafçı değildir, yöntem de fotoğraf makinesi değildir. Ama tarihten kaynaklanmayan belirleyicilerle toplumsal olayları, değişimleri açıklamaya çalışmak, biraz fotoğrafçılığa benzemektedir. Buna, bilimsel çalışma yerine bilgi toplama faaliyeti demek daha uygun olur (Ergun, 1993: 44-45).

Nesnelerin dış görünüşü ile özünün aynı olmadığını kabul eden diyalektik yöntem, bir olayı, “ya o, ya bu”, “evet mi hayır mı?” şeklinde kesinlik içeren cevaplarla ele almayı uygun görmez. İlişkileri ve olasılıkları içeren açıklamaları gerekli bulur. Neden-sonuç ilişkilerini, her nedenin bir başka nedenden kaynaklandığını, her sonucun bir neden oluşturduğunu, karşılıklı etkileşimi/tepkiyi dikkate alır. Nedenin sonuçta yok olmayacağı bilinciyle hareket eder. Neden ve sonuç karşılıklı bağımlılık içindedir (Ergun, 1995: 122).

Günümüz akademisi, Ollman’ın da belirttiği gibi, bilgiyi birbirleriyle alakasız veya kavgalı olan disiplinlerin dar alanlarına hapsedip parçalara ayırmaktadır.³ Bu ortamda, bilgi ile eylem arasındaki bağlantı yok olmakta ve az konu

2 Diyalektik düşünme yönteminin tarihi çok eskidir. Hançerlioğlu’na göre, Marx-Engels öncesi diyalektiği kaba ya da ham deyişle nitelemek gerekir. Sözcük Yunancada tartışmacılık anlamında kullanılıyordu ve soru-karşılık yöntemiyle oluşan tartışmaları dile getiriyordu. Antik çağda yapılan bu tartışmalar, düşünsel ve felsefi tartışmalardı. Evrende her şeyin sonsuz bir hareket içinde olduğunu ilk söyleyen düşünür Herakleitos, felsefi diyalektiğin babası olarak kabul edilir. Ona göre, kavramlar ve varlıklar karşıtlarının çatışmasıyla varlık kazanıyor, bunu da, iki karşıt savın çatışmasıyla varlık kazanan tartışmaya benzetiyordu. Yüzyıllar sonra Alman düşünürü Hegel, Herakleitos’taki bu bilimsel özü kavrayarak yeni bir dünya görüşünün temellerini attı. Ne var ki, alışık olduğu geleneksel metafizik düşünme yöntemiyle diyalektiği açıklamak zorunda bulunduğu için kendi yöntemini kendisi kullanamadı ve kaçınılmaz bir idealizme düştü. Diyalektiği bilimselliğe kavuşturan Marx ve Engels’in ortak çalışmaları oldu. Diyalektik yöntem, spekülatif felsefenin (sadece düşünce işi olan felsefenin) yerine bilimsel felsefeyi koymaktadır. Böylelikle, felsefenin amacı da değişmiş olmaktadır. Artık felsefe, son ve kesin gerçeği değil, her gün biraz daha doğrulanan bilimsel gerçeklerin temel fikirlerini aydınlatma görevini üstlenmiştir (Hançerlioğlu, 1977a: 340-341, 346).

3 Bu durum, diyalektik bakışın zıddı metafiziği çağırıştırılmaktadır. Metafizik düşünme, diyalektik düşünmenin tam karşıtı olarak toplumsal olay ve olguları, devinimsiz, bağımsız, çelişmesiz, kesin/değişmez ve gelişmez olarak düşünmektir. Metafizik yöntemin araştırmada kullandığı araç biçimsel mantıktır (özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü durumun olanaksızlığı). Metafizik, iki karşıtın aynı zamanda var olamayacağını savunur. Bir olaya etki eden tarihsel koşulları dikkate almaz. Gerçeği parçalara böldüğü için gerçek olduğundan başka şekilde görünür. Ağaçları incelerken ormanı göremez (Politzer, 1996: 44-46; Hançerlioğlu, 1978: 146-147).

hakkında çok şey bilmek akademisyenlerce başarı/hüner kabul edilmekte, bilmekten gelen sorumluluklarından rahatlıkla vazgeçmektedirler (Ollman, 2015: 29). Bütünleşmiş bir bilgi gövdesi geliştirmek isteyen diyalektik yöntem, bu anlayışa uzak durmaktadır. Daha doğrusu, bu anlayıştaki akademisyenler diyalektik yöntemle uzak durmaktadır.

DİYALEKTİK YÖNTEMİN UYGULANMASI VE ARAŞTIRMACININ KONUMU

Araştırmacı, olayın nedeni olan ilişkileri ve çelişkileri açığa çıkarmakla yükümlüdür. Bir olayla ilgili olan biteni objektif bir şekilde kavramak için dağınık olaylar içinde motorluk eden, kaçınılmaz olan, ana, temel çelişki(ler)/sebepler(ler) olgunun canı kabul edilir. O can noktası yakalandıktan sonra olayı yaratan birleşik çelişkilerin hangi şartlar ve ilişkiler içinde hareket ettiğini çok taraflı bir şekilde incelemek gerekir (Kıvılcımlı, 2007: 104). Araştırma konusu veya olgu tek başına yani soyutlanarak incelenir. Çünkü düşünce, gelişme ve değişmeyi bir anda algılayamaz. Olgu, çevresindeki başka şeylerle olan ilişkileri içinde, gelişmesi, değişmesi, ilişkiler bütünü içinde değerlendirilir. Kendi iç çelişkileri de gözden kaçırılmamalıdır, karşıtlıklar bütünü/savaşımı olarak ele alınmalıdır. Herhangi bir şey çeşitli yanlardan ve özelliklerden oluşan karmaşık bir şeydir ve kendinden başka şeylerle/varlıklarla sayısız ilişki içinde bulunmaktadır. Bundan ötürü, bir şeyi anlamak için onu ilk önce parçalara ayırmak, daha sonra bu parçaların o şeyi nasıl kurmuş ve ortaya çıkarmış olduğunu belirtmek gerekir (Hilav, 2012: 213-215; Eroğul, 1966: 295-296).

Diyalektik, çok yönlü bir kavrayış olduğundan formüllere bağlanıp reçetelenemez. Ama yine de biraz daha açmak gerekirse; evvela, araştırmacının metafizik ve mekanik düşünme alışkanlığını bırakması zorunludur. Olaylar, somut bütünlükleriyle ele alınır, soyutlama ancak, onları parçalarında da tanıyarak bütünlüklerini daha iyi anlamak için yapılır. Gerçek bilgiye soyutlamanın yeniden somutlanmasıyla ulaşılır. Her olay çok yanlı olduğundan, tek yanını tanımakla bütün anlaşılabilir. Her olay başka birçok olay ve olgulara bağlıdır. Bağımlılıklarından kopararak incelenemez. Her olayın bir geçmişi yani tarihi vardır, bir olay geçmişinden kopararak anlaşılabilir. (Hançerlioğlu, 1977b: 134-135).

Araştırmacının konumuna gelince, insan sosyal bir varlıktır. Düşünce, insana toplumdaki gelmiş bir niteliktir. İnsan, içinde yaşadığı toplumun şartlarına ve toplum içinde bulunduğu duruma, savunduğu çıkara göre zihninde oluşan izlenimlere bir anlam verir. Dolayısıyla, düşünce özeldir. İnsan, evreni sosyal gözüyle görür (Kıvılcımlı, 2007: 19).

Buradan hareketle araştırmacının tarafsız olması beklenemez. Ama objektif olması pek ala beklenebilir. Araştırmacı, üzerinde çalıştığı konuya sadece kendi ilişkileri/çelişkileri içinde ele almalıdır ve olduğu gibi kavramalıdır. Öznel eğilimleriyle gelişmelere kendi kaygılarından veya kafasından eklemeler yapmamalıdır. Olayı, işine geldiği gibi yorumlayıp kendini ve toplumu aldatmamalıdır. Yorum; insanın duygularına/dileklerine göre değil somut durum ve gelişmelere göre yapılır. Araştırmacı, toplumun parçası olduğuna göre, yaptığı araştırmanın sonuçlarından toplum yararlanmalıdır. Olaylara neden olan ilişki ve çelişkileri açıklığa kavuşturduktan sonra insan varlığının ve geniş halk kitlelerinin yararına yorum ve çıkarım yapılmalıdır (Kıvılcımlı, 2007: 87-88, 90).

Diyalektik yöntemin uygulanması ile ilgili bu anlatılanları, örnek olaylarla somutlaştırmak mümkündür.

ÖRNEK OLAYLAR

Yukarıda da belirtildiği üzere çok yönlü bir kavrayış olan diyalektik yöntemin kesin/net formüllerle ifade edilmesi zordur. Diyalektik düşünce her olayın özgünlüğünde gerçekleştirilir. Yine de bu noktada, bir güncel politik ve bir tarihsel olayın/konunun/sorunun diyalektik yöntemle nasıl inceleneceği ile ilgili ipuçları vermek, şu ana kadar ifade edilenlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak adına uygun olacaktır. Kuşkusuz, örnek olayları ayrıntılı ve derinlemesine bir analizle incelemek başka makalelerin konusu olmayı hak ettiğinden bu çalışmanın amacını ve sınırını aşmaktadır.

Örnek Olay 1: Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali

24 Şubat 2022'de Rusya, Ukrayna'ya yönelik "özel bir askeri operasyona" başladı. Kısa zamanda işgal görüntüsü alan bu operasyon, Rusya-Ukrayna Savaşı olarak tanımlandı. Doğal olarak, savaşın nedeni ve/veya suçlusu/

sorumlusu üzerine ulusal ve uluslararası kamuoyunda bir tartışma başladı. Olayın fotoğrafı çekilirse, Rusya, saldıran taraf olduğu için savaşın suçlusu olarak ilan edilmesi ve geri kalanların aklanması çok zaman almaz. Ama diyalektik yöntem, konunun özünü kavrayabilmek için Rusya-NATO-Ukrayna ilişkilerinin bütünselliğine bakmayı salık vermektedir. Bu bütünsellikte; Rusya'nın dış politikası, Sovyetler Birliği (SSCB) sonrası güvenlik algılamaları, Putin ile birlikte uluslararası politikada SSCB gibi güçlü bir devlet olma çabası soyutlanarak incelenmelidir. Aynı şekilde, NATO'nun, Soğuk Savaş otuz yıl önce bittiği halde neden hala varlığını devam ettirdiği ve doğuya, Rusya sınırına doğru genişlediği; ayrıca Ukrayna'nın batı yanlısı dış politikası, NATO ve ABD ile ilişkileri de meselenin daha iyi anlaşılması adına soyutlanmalıdır. Tabii ki sorun, tarihsel bir perspektiften ele alınmalıdır. Araştırma, savaşın sebebine veya sorumlusuna odaklandığına göre, savaşın bir ihtimal olarak ilk kez ortaya çıktığı olayı veya zamanı bulmak gerekir. O, meselenin canıdır, temel sebebidir/çelişkisidir. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda savaşın sorumlusunu tartışmak için incelemeye Şubat 2014'te Ukrayna'da gerçekleşen neofaşist nitelikteki Maidan darbesinden başlamak gerekir. Temel sebep/çelişki burasıdır. Bütünsellik ve hareketi buradan itibaren izlemek uygun olur. Aktörlerin (Rusya-NATO/ABD-Ukrayna) soyutladığımız politikaları temel sebepten itibaren yeniden bütünleştirerek analiz edilmelidir. Ukrayna'da ırkçı hükümetin ülkedeki Ruslara yönelik baskıları, saldırıları; Rusya'nın buna Kırım'ın ilhakıyla cevap vermesi, yine Kırım gibi Rus nüfusun yoğun olduğu Donetsk ve Lugansk'ta ayrılıkçı bir ayaklanma başlaması, bölgeye özel bir statü öngören Minsk Anlaşmalarının yapılması, özellikle Ukrayna ve ABD'de devlet başkanları değiştikten sonra imzalanan anlaşmalara uyulmaması, NATO'nun/ABD'nin Ukrayna'yı silahlandırması, Ukrayna'nın NATO'ya girme isteği ve Karadeniz'de NATO tatbikatı; neden-sonuç sarmalını içeren çelişkiler, değişimler ve gelişmelerdir. Araştırmacı, bu hareketleri; ABD emperyalizmi, Rusya'nın NATO/ABD politikalarına, yayılcılığına ve askeri müdahalelerine karşı duruşu ve Ukrayna hükümetinin emperyalist rekabetin mücadele alanı olmayı tercih etmesi bütünselliğinde değerlendirmelidir. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı, Maidan darbesi ve sonrası gelişmelerden bağımsız değildir. Bu olayda diyalektik bakış, savaşın sorumlusu olarak, emperyalizmi, savaş kışkırtıcılığını, yayılcılığı ve devletler arası güç mücadelelerini görür. Sorumluluğu bir tarafa yükleyip diğer taraf(lar)ı aklamaz (Bekcan, 2022: <https://haber.sol.org.tr/haber/gorus-ukrayna-meselesi-putin-lenin-ve-diyalektik-327599>).

Örnek Olay 2: Türkiye'nin II. Dünya Savaşı Sonrası Batı İttifakı Tercih

Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'ndan beri sürdürdüğü bağımsızlıkçı, barışçı, dengeli dış politika II. Dünya Savaşı'nın ardından sona erdi. Savaş sonrası Türkiye, Batı yanlısı bir politika gütmeyi tercih etti.⁴ Bunun, genel olarak kabul edilen sebebi, SSCB'nin 1945-46 yıllarında Türkiye'den toprak ve boğazlarda üs talebinde bulunmasıydı. Meselenin görünen yüzünde SSCB'nin, Türkiye'nin güvenliğine büyük bir tehdit oluşturması vardı. Bundan dolayı Türkiye savaş sonrası batılı ülkelerin lideri konumundaki, savaştan en güçlü ülke olarak çıkan ABD'ye yanaştı. ABD'nin yardımını aradı, siyasi ve ekonomik politikalarına angaje oldu. 1947'de Truman doktrininden 1948'de Marshall Yardımı'ndan yararlandı, 1947'de IMF ve Dünya Bankası'na üye oldu ve nihayet 1952'de, 1949'da kurulan batının askeri örgütü NATO'ya katıldı.

Konuyu diyalektik bir bakışla ele alırsak, öncelikle II. Dünya Savaşı sonrası kapitalizm ve sosyalizm ideolojik zıtlığında ikiye bölünen uluslararası politik ortamı, Doğu Avrupa'da sosyalist iktidarların kurulduğunu, ABD'nin Avrupa'nın batısı ve kapitalizmin bekası için endişelendiğini, Soğuk Savaş deneni yeni bir dönemin başladığını kavramak gerekir. SSCB ise, savaşın galibi olmasına rağmen 20 milyondan fazla insanını kaybetmiş bir ülke olarak savaş yaralarını sarmak ve böyle bir savaşı bir daha yaşamamak adına güvenliğine odaklanmıştır. Faşizme karşı verdiği mücadele ve kazandığı zafer, Avrupa'da sosyalizmin ve SSCB'nin imajına olumlu katkı sağlamıştır. Savaşa girmemeyi başaran Türkiye'nin de bu bütünselliğin bir parçası olarak dış politikada yalnızlık çektiğinin, ABD gibi Avrupa'da sosyalizmin yükselişinden kaygı duyduğunun altı çizilmelidir. Konuya çok yanlı bakmak gerekir. ABD ve SSCB kaynaklarına göre, savaş yorgunu SSCB'nin Türkiye veya başka bir ülkeye savaş açma niyetinde olduğunu gösteren bir kanıt yoktur. Resmi bir toprak talebi de yoktur, ikili görüşmede bahsi geçen bir konudur (7 Haziran 1945 Molotov-Sarper görüşmesi). Boğazların ortak savunulması talebi de (7 Ağustos 1946 notası) savaş sırasında boğazları Türkiye'nin iyi koruyamaması ve SSCB'nin Karadeniz'de, boğazlardan geçen Alman gemilerinin saldırısına uğramasından kaynaklanır. Saldırı veya tehdit değil güvenlik ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Türkiye'nin bunu, bağımsızlık ve egemenliğine müdahale olarak değerlendirmesi -hemen sonrasında ABD'nin Türkiye'de sahip

⁴ Türkiye'nin Batı tercihi konusunda şu kaynaklardan faydalanılabilir: (Akdan, 2020; Tellal, 2006).

olduğu üsler dikkate alınırsa- inandırıcı değildir, yöneten sınıfın yorumudur. Yöneten sınıfın çıkarlarının ülkenin bağımsızlığı ve egemenliğinin üstünde tutulduğu, söylenebilir.

Uluslararası alanda sınıfsal ilişkiler/çatışmalar belirleyici faktördür. Türkiye'nin savaş öncesi ve savaş sürecinde izlediği siyasi ve ekonomik politikalar, ülkeyi yönetenlerin sınıfsal konumu ve buna bağlı ideolojik duruşları, savaş döneminde, hükümette ve TBMM'de temsilcileri bulunan bankalar-ticaret burjuvazisi ve büyük toprak sahiplerinin ekonomik hayata hakim olması, ülkede ABD yatırımlarının artması v.b. gelişmeler soyutlanarak incelendiğinde Türkiye'nin uluslararası alandaki yalnızlığını, benimsediği siyasi-ekonomik sisteme uygun olarak kapitalist dünya ile yakınlaşarak giderdiği sonucuna varılır. Yani Sovyet tehdidi söyleminin iç ve dış politikada çok yoğun bir şekilde gündemde tutulması Türkiye'nin sınıfsal tercihinden bağımsız ele alınamaz. Burada meselenin canı, kaçınılmaz olan temel sebep/çelişki sınıfsaldır. Savaş öncesi dönemde uluslararası politik ortamın yapısı Türkiye'yi böyle bir tercihe zorlamazken, savaş sonrası sınıfsal temelde ikiye bölünen dünyada Türkiye, yöneten sınıfının ihtiyaçlarına uygun bir şekilde hareket etmiştir. Bunu meşrulaştırmak adına Sovyet tehdidinde paralel iç politikada (herhangi bir toplumsal karşılığı olmadığı halde) komünizm tehdidini gündeme almıştır. SSCB ve komünizm şeytanlaştırılarak, yapılan Batı tercihinin meşruiyet sağlamak amaçlanmıştır. Dış politikada bir kırılma anlamına gelen bu tercih günümüzde hala devam eden batıya bağımlı politikaları başlatmıştır. Diyalektik bakışın araştırmacıyı getireceği nokta burasıdır.

SONSÖZ

Günümüzde yöntem denilince akla ekseriyetle araştırma teknikleri gelmektedir. Ayrıca, bir editörün, yayıncının bir makale/yayın adayından beklediği kriterler de araştırma yönteminin önüne geçebilmektedir. Bu da araştırmacıyı "nasıl bilimsel araştırma yapılır" sorusuna değil "nasıl makale yazılır" sorusuna cevap aramaya itmektedir. Bir bilimsel araştırma yöntemi olarak diyalektik bakış, bu anlayışla arasına mesafe koyarak farklı bir yaklaşım getirmektedir. Nasıl'a cevap arayan bir düşünme biçimidir. Olayların özünü, görünmeyeni hatta saklanana ortaya koymayı amaçlar. Olayları görüldüğü gibi değerlendirmenin bilimsel bir yaklaşım olarak görülemeyeceğini savunur. Bu yönüyle egemen sınıfın değil halk kitlelerinin çıkarını ön planda tutarak ezilen sınıfın bilimsel bakışını yansıtır.

KAYNAKÇA

- Akdan, T. (2020). *Soğuk Savaş ve Türkiye'nin Batı'ya Yönelişi*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Altuntaş, E. O. (2015). "Aydınlanma Döneminden Günümüze Bilimsel Bilginin Temelindeki Ana Sorunsal: İdealizm-Materyalizm Tartışması ve Diyalektik Yöntem", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12/47, 27-43.
- Bekcan, U. (2022, 27 Şubat). Ukrayna Meselesi, Putin, Lenin ve Diyalektik. SoL Haber. Elde edilme tarihi: 30 Mart 2022, <https://haber.sol.org.tr/haber/gorus-ukrayna-meselesi-putin-lenin-ve-diyalektik-327599>
- Ergun, D. (1995). *Sosyoloji ve Tarih. Sosyolojide Yöntem Sorunu*, 3. Baskı, İlke Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Ergun, D. (1993). *Yöntemi Bulmak. Türkiye'de Toplumsal Bilimlerin Bunalımı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Eroğul, C. (1966). "Diyalektiğe Giriş", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 21/3, 282-301.
- Faulkner, N. (2014). *Marksist Dünya Tarihi. Neandertallerden Neoliberallere*, (Çev: T. Öncel), Yordam Kitap, İstanbul.
- Hamzaoğlu, O. (2012). "Bilimsel Yöntem Nedir; Bilimsel Yöntem İle 'Araştırma Teknikleri' Arasındaki Farklar Nelerdir?", *50 Soruda Bilim ve Bilimsel Yöntem*, (Ed: A. Şenel), Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul, 45-46.
- Hançerlioğlu, O. (1977a). *Düşünce Tarihi*, 3. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hançerlioğlu, O. (1977b). *Felsefe Ansiklopedisi Cilt 2 (E-I)*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hançerlioğlu, O. (1978). *Felsefe Ansiklopedisi Cilt 4 (L-O)*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hilav, S. (2012). *Diyalektik Düşüncenin Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hilav, S. (1985). *100 Soruda Felsefe El Kitabı*, 4. Baskı, Gerçek Yayınevi. İstanbul.
- Kıvılcımlı, H. (2007). *Diyalektik Materyalizm Nedir? Nasıl Kullanılır? Ne Değildir?*, 2. Baskı, Derleniş Yayınları, İstanbul.

- Ollman, B. (2015). *Diyalektiğin Dansı. Marx'ın Yönteminde Adımlar*, Çev. C. Saraçoğlu, 4. Baskı, İstanbul: Yordam Kitap.
- Politzer, G. (1996). *Felsefenin Temel İlkeleri*, (Çev: M. Erdost), 12. Baskı, Sol Yayınları, Ankara.
- Tellal, E. (2006). "SSCB'yle İlişkiler", *Türk Dış Politikası* Cilt I, (Ed: B. Oran), 12. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 499-521.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).